

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА**

ШОНТКІВСЬКИЙ ПЕТРО ВІКТОРОВИЧ

УДК 338.242:658.14

**ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ РЕФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ
ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ**

**Спеціальність 08.00.04 - економіка і управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)**

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному університеті радіоелектроніки Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник доктор економічних наук, професор

Костін Юрій Дмитрович,

Харківський національний університет радіоелектроніки,
завідувач лабораторії "Моделювання економічних процесів в енергетиці".

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор

Онищук Георгій Ілліч,

Державний науково-дослідний та проектно-вишукувальний інститут «НДІПроектреконструкція»
(м. Київ), директор;

кандидат економічних наук, доцент

Бережна Алла Юріївна,

Регіональне відділення Фонду Державного майна по
Полтавській області, начальник.

Захист відбудеться «11» червня 2010 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.089.01 Харківської національної академії міського господарства за адресою: 61002, м. Харків, вул. Революції, 12, в залі засідань Вченої ради (конференц-зал №1).

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Харківської національної академії міського господарства 61002, м. Харків, вул. Революції, 12.

Автореферат розісланий _11_ травня 2010 р.

Т.в.о. вченого секретаря
спеціалізованої вченої ради

В.П. Решетило

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Житлово-комунальний комплекс (ЖКК) України є однією з найбільш проблемних галузей народногосподарського комплексу. Кризовий стан ЖКК спостерігається протягом декількох десятиліть і обумовлений як наслідками командно-адміністративної системи, так і невирішеними задачами пострадянського періоду, а саме уповільненими темпами структурної перебудови економіки країни в перехідний період формування ринкових відносин. Після витрат на харчування житлово-комунальні послуги (ЖКП) займають друге місце в структурі витрат більшості громадян країни. У зв'язку з цим, реформування підприємств ЖКК - є гострою проблемою, оскільки це стосується інтересів як населення, так й усього народного господарства.

Кризовий стан ЖКК постійно привертає до себе увагу владних структур, політичних діячів, громадськість, населення країни. В останні роки процес його реформування припинився. Причин багато: низький рівень кваліфікації працівників; відсутність мотивації і недостатнє методичне, правове, ресурсне забезпечення та інші. Невирішеними залишаються питання фінансування утримання, оновлення, розвитку та модернізації діючих потужностей, а також відсутність організаційно-економічного механізму реформування підприємств ЖКК.

Теоретичні і практичні аспекти рішення задач функціонування і реформування підприємств ЖКК розглянуті в роботах вітчизняних і закордонних вчених і практиків, таких як: Ачкасов А.Є., Бубенко П.Т., Бражнікова Л.М., Бутуріна В.М., Бабак А.В., Бабаєв В.М., Р. Брейлі, Василенко В.А., Гура Н.О., Геєц В.М., Гриневич В.А., Дарбасов А.В., Кіхлер Э., Кирилова А.М., Кабалінський А.Н., Кизим М.О., Костін Ю.Д., Лелюк Н.Е., Ковалевський Г.В., Малахова Н.Б., Мірошник І.Г, Момот Т.В., Оніщук Г.І., Семіноженко В.П., Строкань Т.М., Тищенко О.М., Тітяєв В.І., Шаповал Л.П., Шутенко Л.М. і ін.

Масштабність, складність і недолік у дослідженнях цих проблем обумовили актуальність дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Основні результати дисертаційної роботи отримані при виконанні науково-дослідних робіт на кафедрі економічної кібернетики Харківського національного університету радіоелектроніки по темах: "Організаційно-економічне забезпечення управління ефективністю та конкурентоспроможністю суб'єктів господарювання" (номер державної реєстрації 0108U001966 від 2008р.); "Розробка цін і тарифів для реалізації електроенергії споживачам у ринкових умовах" (номер державної реєстрації

0107U0011957 від 2007р.), в яких особисто автору належить розробка положень механізму реформування підприємств житлово-комунального комплексу.

Мета і задачі дослідження. Метою роботи є розробка економічного механізму для реформування підприємств житлово-комунального комплексу.

Для досягнення поставленої мети поставлено і вирішено наступні завдання:

1) представлено специфіку ЖКК як складної ієрархічної соціально-економічної системи у складі народногосподарського комплексу країни, що має велику соціальну значимість;

2) проведено порівняльний аналіз існуючих програм удосконалення і розвитку підприємств ЖКК на прикладі різних міст України на підставі логічного та структурно-функціонального аналізу;

3) розроблено теоретичні та методичні підстави побудови економічного механізму реформування підприємств ЖКК на основі комплексу економіко-математичних моделей та методів;

4) удосконалено інструментарій діагностики умов діяльності підприємств різних галузей ЖКК, методи аналізу їх техніко-економічного та фінансового стану;

5) визначено підходи до формування та регулювання тарифної політики підприємств ЖКК з використанням різних соціально-економічних та фінансових механізмів.

Об'єктом дослідження є економічні процеси, що характеризують зовнішнє середовище функціонування підприємств ЖКК та напрямки реформування їх діяльності при наданні житлово-комунальних послуг та формування їх вартості.

Предметом дослідження є економічний механізм реформування підприємств ЖКК.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є фундаментальні положення законів економічної теорії, макро- і мікроекономіки. Інформаційною базою дисертації стали законодавчі акти України, методичні і нормативно-інструктивні матеріали міністерств і відомств, дані Держкомстату України, національної комісії з регулювання електроенергетики, нормативні матеріали і проекти розвитку, розроблені Міністерством ЖКГ, матеріали первинної звітності підприємств житлово-комунальної сфери всіх областей України. У дисертації використано загальнонаукові і спеціальні методи дослідження процесів для відображення їх взаємозв'язку і розвитку.

У роботі використано *метод логічного аналізу* (для обґрунтування необхідності переходу до нової концепції реформування і управління підприємствами ЖКК; обґрунтування причин та наслідків на

макроекономічному і регіональному системного аналізу), а також *наукового відбору* (при оцінці стану роботи галузей підприємств житлово-комунальної сфери на рівні країни); *статистичного аналізу* (при оцінюванні показників функціонування підприємств ЖКК); *методи прогнозування і ЕММ* (економічний аналіз, методи побудови трендів, кластерний аналіз, методи прогнозування на основі темпів росту), що були використані при побудові комплексу моделей економічного механізму реформування підприємств ЖКК.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в наступному:

удосконалено:

- теоретичні та методичні підстави побудови економічного механізму реформування підприємств житлово-комунального господарства на підставі комплексу розроблених економіко-математичних моделей (економетричних, трендових, моделей оцінки, моделей діагностики), що дозволяє підвищити рівень обґрунтування та ефективність пропонуємих управлінських рішень при реформуванні підприємств ЖКК, врахувати складність та взаємозалежність процесів, вплив різних соціально-економічних критеріїв на тарифну політику;

- інструментарій діагностики підприємств ЖКК за допомогою статистичного групування значень показників зовнішнього середовища діяльності підприємств на підставі використання критеріїв : «середня заробітна плата – середня вартість комунальних послуг», «середня ціна 1 кв.м. житла - середня вартість комунальних послуг», «рівень якості послуг - середня вартість комунальних послуг», що дозволяє удосконалити аналіз стану ЖКК на рівні підприємств та визначити відповідну тарифну політику;

- алгоритм проведення економічного аналізу стану підприємств ЖКК на підставі використання методів кластерного аналізу та кореляційно-регресійних методів, що дозволяє одержати моделі для діагностики фінансового стану та прогнозу його змін, обґрунтувати шляхи зменшення рівня збитковості підприємств ЖКК;

- інструментарій оцінки якості функціонування підприємств ЖКК на підставі розрахунків таксономічного показника якості обслуговування населення, що дозволяє врахувати системний вплив різноманітних факторів зовнішнього та внутрішнього оточення на показники діяльності підприємств ЖКК, рівень та спектр наданих послуг й визначити відповідні шляхи щодо покращення рівня житлово-комунальних послуг.

отримало подальший розвиток:

- підхід щодо порівняльного аналізу програм удосконалення і розвитку підприємств ЖКК на підставі логічного й структурно-функціонального аналізу програм на місцевих рівнях, що дозволяє сформулювати рекомендації щодо уніфікації та стандартизації програмних документів для реформування

підприємств ЖКК;

- застосування методу SWOT на підставі аналізу літературних джерел та опросу експертів при функціонуванні й розвитку підприємств ЖКК, що дозволяє виявити сильні і слабкі сторони підприємств ЖКК, визначити пріоритетні напрямки їх реформування;

- методологія оцінки забезпеченості та введення в експлуатацію житлового фонду на підставі використання трендових та регресійних моделей, що дозволяє обґрунтувати необхідність диференційованої системи тарифів на послуги підприємств ЖКК в залежності від характеристик та якості житлового фонду.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що положення і висновки дисертаційного дослідження можуть бути впроваджені в діяльності органів законодавчої і виконавчої влади при реалізації реформ житлово-комунальної сфери як на муніципальному, так і загальнодержавному рівнях.

Науково-методичні рекомендації автора були використані Міністерством з питань ЖКГ України при дослідженні регіональних диспропорцій функціонування і розвитку підприємств ЖКК, що дозволило більш обґрунтовано приймати рішення по реформуванню даної галузі (довідка про впровадження №156 від 30.11.2009).

Була впроваджена методика оцінки конкурентоспроможності формування диференційованої системи тарифів з урахуванням соціально-економічних умов Харківського регіону і якості послуг, наданих населенню підприємствами ЖКК (акт впровадження №08-11/2585/2-09 від 2.12.2009, виданий виконавчим комітетом Харківської міської ради).

Були використані методичні підходи до здійснення прогнозів сукупних фінансових результатів підприємств ЖКК в залежності від рівня дебіторської і кредиторської заборгованості підприємств ЖКК, а також величини їхніх витрат (довідка №6589-17/2-0/108 від 01.12.2009, видана Житомирською облдержадміністрацією).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є результатом самостійного дослідження. Висновки і рекомендації отримані автором особисто. Особистий внесок автора в наукові праці приведений у списку опублікованих робіт з темою дисертації.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення та практичні результати дисертаційної роботи доповідалися та обговорювалися на науково-практичних, в тому числі міжнародних, конференціях и семінарах: II Міжнародна науково-практична конференція «Економіка підприємства: теорія і практика» (м. Київ, 13-14 березня 2008 року); Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми розвитку економіки в умовах міжнародної

інтеграції» (м. Одеса, 24-26 вересня 2008р.); III Міжнародна науково-практична конференція «Маркетингові технології в умовах інноваційного розвитку економіки» (м. Хмельницький, 11-13 грудня 2008 року); Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми моделювання соціально-економічних систем» (м. Харків, 9-10 квітня 2009 року); Міжнародна науково-практична конференція «Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики» (м. Харків, 21-23 травня 2009 року); XXII Міжнародна науково-технічна конференція «Розвиток та модернізація об'єктів електроенергетичної галузі України. Реформування галузі та створення сприятливих умов для залучення інвестицій» (сmt. Миколаївка, АР Крим, 8-12 вересня 2009 року).

Публікації. За результатами дисертаційного дослідження автором опубліковано 15 наукових праць, з них 12 статей у фахових наукових виданнях і 2 тез доповідей. Загальний обсяг наукових праць 3,35 друкованих аркушів, з них особисто автору належать 3,1 друкованих аркуша.

Структура й обсяг роботи. Дисертаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний обсяг дисертації - 248 стор. друкованого тексту, робота містить 18 рисунків, 58 таблиць, що розміщені на 70 сторінках, список літературних джерел 122 найменування на 11 сторінках, 3 додатка на 18 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету й завдання дослідження, визначено предмет і об'єкт, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі – „Теоретико-методичні питання побудови механізму реформування підприємств ЖКК” описані особливості житлово-комунального комплексу як об'єкта управління, проведено огляд основних напрямків реформування підприємств ЖКК, застосовано структурно-логічний аналіз для дослідження комплексності та порівнювання програм реформування підприємств ЖКК та окремих його галузей; виявлено недоліки у складанні обласних програм реформування підприємств ЖКК, запропоновано використання принципів системного підходу для створення економічного механізму прийняття рішень при формуванні процесів реформування підприємств ЖКК як складної ієрархічної соціально-економічної системи, функціонування якої дуже пов'язано з народногосподарським комплексом країни.

Розроблена концепція та структура економічного механізму прийняття рішень для удосконалення програм розвитку підприємств ЖКК. Економічний

механізм прийняття рішень для удосконалювання програм розвитку підприємств ЖКК включає наступні блоки: 1. Методи розробки і реалізації рішень; 2. Нормативно-правове забезпечення; 3. Інформаційно-аналітичне забезпечення; 4. Кадрове забезпечення; 5. Фінансове забезпечення.

Перший блок пов'язаний з ідеологією процесу розробки і реалізації управлінських рішень і містить три основні етапи: підготовка рішень; прийняття рішень і практична реалізація ухвалених рішень. Цей блок є одним з найбільш важко реалізованих, оскільки впровадження цього блоку в економічний механізм прийняття рішень по управлінню і розвитку підприємств ЖКК суттєво змінює сформовану адміністративну систему керування в ЖКК.

Другий блок містить необхідне нормативно-правове забезпечення і включає закони, законодавчі акти, нормативи, інструкції, укази, методики і програми, пов'язані з функціонуванням галузі ЖКК і її окремих підсистем. Нормативно-правова база, що регулює основні процеси функціонування підприємств ЖКК повинна бути сформована з урахуванням прийнятих законопроектів і нормативних актів і погоджена з потребами підприємства.

Третій блок забезпечує інформаційно-аналітичне забезпечення, необхідне для розробки програм удосконалювання програм розвитку підприємств ЖКК. У структуру цього блоку входять спеціальні робочі групи і комісії, що включають провідних спеціалістів - менеджерів і практиків сфери ЖКК, представників держадміністрації і самоврядування, експертів і науковців, відповідальних за проведення системного аналізу стану ЖКК, розробку поточних і стратегічних програм розвитку підприємств ЖКК.

Четвертий блок передбачає необхідне кадрове забезпечення. Для успішного впровадження програм розвитку підприємств ЖКК повинні бути підготовлені кадри, що мають визначений рівень знань і компетенцій, а також мотивацію і відповідальність за реалізацію прийнятих рішень.

П'ятий блок включає фінансове забезпечення, необхідне для розробки і впровадження програм розвитку підприємств ЖКК. Фінансове забезпечення повинне передбачати засоби державного і місцевого бюджету, залучені засоби від інвесторів і в результаті використання таких механізмів, як державно-приватне партнерство. Одним із ключових питань при формуванні фінансового забезпечення програм розвитку підприємств ЖКК політика ціноутворення і формування тарифів на житлово-комунальні послуги, яка повинна включати механізми, що враховують регіональні особливості, співвідношення ціна - якість послуг, інвестиційні складові, необхідні для розвитку житлово-комунальної сфери.

Для удосконалення формування програм розвитку підприємств ЖКК в дисертації розроблено алгоритм, що включає наступні блоки (рис.1).

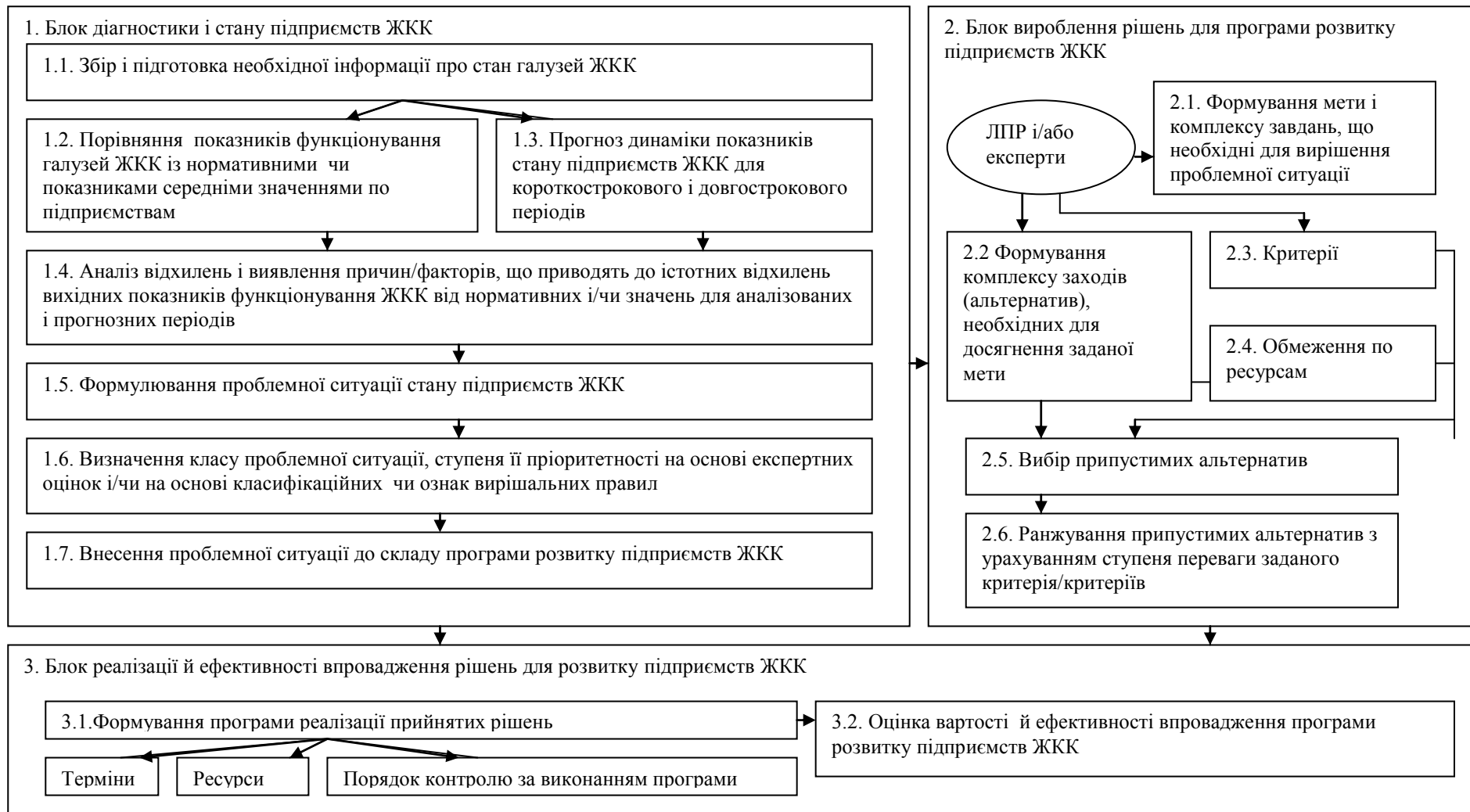

Рис. 1. Алгоритм удосконалення формування програм розвитку підприємств ЖКК

Елементи цього алгоритму застосовано при розробці комплексу моделей економічного механізму реформування підприємств ЖКК в Україні.

У другому розділі „Техніко-економічний та фінансовий стан підприємств ЖКК” проведено аналіз техніко-економічних та фінансових показників підприємств ЖКК за останні роки.

На підставі досліджень літературних джерел та зарубіжного досвіду доведено, що обсяг та якість ЖКП слід визначати з урахуванням стану та тенденцій житлового фонду. У зв'язку з цим у дисертації представлено розроблені автором трендові моделі, що характеризують тенденції введення в експлуатацію житлового фонду. За допомогою кластерного аналізу побудовано кластери, що характеризують стан забезпеченості населення житлом та особливості формування житлового фонду в Україні.

Однією з характеристик стану та якості житлового фонду є забезпеченість житлового фонду необхідними комунікаціями, такими як постачання газу, електроенергії, гарячої води, наявність центрального опалення, каналізації. Для більш детального визначення якості житлового фонду було проаналізовано окремі показники по Україні і розраховано значення інтегрального показника на основі методів таксономії.

Внаслідок нераціональної політики формування тарифів на ЖКП спостерігається значне погіршення як технічного, так і фінансового стану підприємств в Україні. Частка ЖКП, що одержують прибутки незначна, в основному переважають збиткові підприємства, тому на регіональному рівні сукупні фінансові результати підприємств ЖКК від'ємні. Несвоєчасні платежі за ЖКП та високий рівень заборгованості споживачів сприяють накопиченню значних боргів підприємств ЖКК та неможливості оновлювання матеріально-технічної бази. Все це посилює глибину кризового фінансового стану підприємств ЖКК в Україні. Для проведення більш детального аналізу причин та наслідків кризового фінансового стану підприємств ЖКК України було застосовано методи кластерного аналізу та методи кореляційно-регресійного аналізу.

За допомогою кластерного аналізу було побудовано кластери, що визначають групи регіонів і підприємств України, де підприємства окремих галузей ЖКК (водне господарство, комунальна теплоенергетика, житловий фонд) мають подібні показники або структуру кредиторської та дебіторської заборгованостей. За допомогою розроблених економетричних моделей надана кількісна оцінка впливу зростання кредиторської та дебіторської заборгованостей на темпи приросту збитків підприємств ЖКК та визначено негативний вплив зростання операційних витрат підприємств ЖКК на показники фінансового результату.

У третьому розділі „Економічний механізм прийняття рішень при реформуванні підприємств ЖКК” визначено принципи створення моделей вищевказаного механізму та приведені результати побудови автором моделей діагностики стану та розвитку ЖКК.

Для оцінки якості послуг підприємств ЖКК було використано методику таксономічного показника, та розраховано значення інтегрального показника (табл.1). Більші значення інтегрального показника характеризують кращий рівень якості послуг підприємств ЖКК.

Таблиця 1.

Оцінка показника якості послуг підприємств ЖКК

Сукупність даних по підприємствам ЖКК в розрізі областей України	Інтегральний показник	Сукупність даних по підприємствам ЖКК в розрізі областей України	Інтегральний показник
АР Крим	0,1772	Одеська	0,4426
Вінницька	0,265	Полтавська	0,3703
Волинська	0,345	Ровненская	0,2911
Дніпропетровська	0,2362	Сумська	0,1944
Донецька	0,2245	Тернопільська	0,2392
Житомирська	0,299	Харківська	0,2333
Закарпатська	0,1883	Херсонська	0,3728
Запорізька	0,3414	Хмельницька	0,3393
Івано-Франківська	0,2782	Черкаська	0,2284
Київська	0,3842	Чернівецька	0,2536
Кіровоградська	0,2643	Чернігівська	0,2694
Луганська	0,0387	м. Київ	0,0017
Львівська	0,2174	м. Севастополь	0,0809
Миколаївська	0,0809	Усього по Україні	0,2526

На підставі використання статистичних показників у звітах Міністерства з питань ЖКГ були розраховані такі локальні показники: x_1 - відсоток старих і аварійних будинків до загальної кількості; x_2 - коефіцієнт забезпеченості ліфтами; x_3 - частка ліфтів, чий термін експлуатації перевищує 25 років; x_4 - частка непрацюючих ліфтів; x_5 - частка старих і аварійних водопровідних і каналізаційних мереж; x_6 - невраховані витрати води в % до обсягу відпущеному споживачам; x_7 - частка котлів з терміном експлуатації більш 20 років; x_8 - частка старих і аварійних теплових мереж; x_9 - рівень використання потужностей опалювальних систем у %. На підставі цих показників за допомогою таксономічного методу було розроблено інтегральний показник та

знайдено його значення для оцінки якості послуг підприємств ЖКК в розрізі областей України.

З використанням кореляційно-регресійного аналізу доведено, що тарифи на ЖКП не узгоджені з якістю послуг у сфері ЖКК та не відповідають ринковій вартості житла і рівню середньої заробітної плати. У зв'язку з чим спостерігаються певні диспропорції. Для аналізу цих диспропорцій було застосовано методи кластерного аналізу, що мають подібні характеристики щодо вартості житла, вартості ЖКП та рівня середньої заробітної плати. Для комплексної діагностики стану підприємств ЖКК були застосовано такі критерії "середня заробітна плата - середня вартість комунальних послуг", "середня ціна 1 кв.м. житла - середня вартість комунальних послуг", "рівень якості послуг - середня вартість комунальних послуг" та розроблені діагностичні матриці. З використанням цих матриць було проведено діагностику стану підприємств ЖКК.

З метою запобігання суттєвим диспропорціям при формуванні тарифів на послуги підприємств ЖКК було побудовано економетричну модель, що враховує вплив важливих соціально-економічних факторів розвитку на вартість послуг підприємств ЖКК.

Для побудови економетричної моделі були використані індекси, що показують відношення значення показника до середнього значення, такі як: $I_{x(t)}$ - індекс обсягу нарахувань за ЖКП в регіоні на 1 особу у рік (грн.); $I_{F1(t)}$ - індекс величини середньої заробітної плати на місяць на 1 працівника (грн.); $I_{F2(t)}$ - індекс рівня споживчих цін; $I_{F3(t)}$ - індекс економічної активності населення; $I_{F4(t)}$ - індекс рівня безробіття.

На підставі показників статистики була побудована лінійна економетрична модель:

$$I_{x(t)} = -1,927 + 0,721 \cdot I_{F1(t)} + 2,394 \cdot I_{F2(t)} - 0,043 \cdot I_{F3(t)} - 0,153 \cdot I_{F4(t)} + \nu_t \quad (1)$$

За допомогою цієї моделі запропоновано здійснювати регулювання змін вартості ЖКП щодо змін основних соціально-економічних показників.

Цінова політика щодо формування величини тарифів на ЖКП значно впливає на фінансовий стан підприємств ЖКК, а саме на великі показники дебіторської заборгованості, причиною яких є заборгованість споживачів за надані ЖКП та несвоєчасна їх оплата. Так, високі тарифи сприяють неможливості своєчасної та повної оплати населенням ЖКП, що призводить до накопичення боргів та у результаті збитків підприємств. Поганий стан матеріально-технічної бази підприємств ЖКК, який не покращується внаслідок збитковості підприємств та відсутності власних коштів, сприяє нарощуванню

витрат, особливо за рахунок неконтрольованих витрат води, електроенергії, тепла. Діючий витратний механізм формування тарифів передбачає розрахунок тарифів на підставі витрат, які у результаті збиткової та неефективної діяльності підприємств ЖКК тільки зростають, і їх зростання майже ніяк не пов'язано з удосконаленням якості послуг. Тобто зростання тарифів в умовах витратного механізму, при якому у підприємств ЖКК не має мотивації до реструктуризації та зменшення витрат, тільки сприяє накопиченню боргів підприємств ЖКК й поглиблює їх кризове становище.

У зв'язку з необхідністю вивчення такої ситуації та регулювання темпів заборгованості по послугах підприємств ЖКК в роботі було побудовано динамічну модель (2-5), що базується на наступних залежностях та припущеннях:

1. Рівняння для визначення поточного рівня заборгованості за ЖКП має наступний вид:

$$\Delta(z) = x(t) - y(t), \quad (2)$$

де $\Delta(z)$ - рівень поточної заборгованості в часовому періоді t (місяць), $x(t)$ - обсяг нарахувань за споживання ЖКП протягом часового періоду t , $y(t)$ - обсяг оплачених засобів за ЖКП протягом часового періоду t .

2. Рівняння накопиченого рівня заборгованості за ЖКП має наступний вид:

$$z(t) = z(0) + \sum_{i=1}^t \Delta(z) + \varepsilon_t = z(0) + \sum_{i=1}^t x(i) - \sum_{i=1}^t y(i) + \varepsilon_t, \quad (3)$$

де $z(t)$ - накопичений рівень заборгованості за період часу t , $z(0)$ - початковий рівень заборгованості, ε_t - величина корекції накопиченого рівня заборгованості, пов'язана з нарахуванням стягнень чи реструктуризацією списанням частини боргів.

3. Рівняння для величини корекції накопиченого рівня заборгованості має наступний вид:

$$\varepsilon_t = \varepsilon_{t-1} + \delta_t, \quad (4)$$

де ε_t - величина корекції в поточному періоді часу t , ε_{t-1} - величина корекції в попередньому періоді часу $t-1$, δ_t - випадкова величина, що визначає вплив управлінських рішень по списанню частини чи боргів сплату пені за несвоєчасну оплату.

4. Рівняння для визначення темпів росту накопиченого рівня заборгованості за ЖКП представимо в такий спосіб:

$$\frac{z(t)}{z(t-1)} = \frac{\left[z(0) + \sum_{i=1}^{t-1} x(i) - \sum_{i=1}^{t-1} y(i) \right] + \varepsilon_{t-1} + x(t) - y(t) + \delta_t}{z(0) + \sum_{i=1}^{t-1} x(i) + \sum_{i=1}^{t-1} y(i) + \varepsilon_{t-1}} = 1 + \frac{x(t)}{z(t-1)} \cdot \left[1 - \frac{y(t)}{x(t)} + \frac{\delta_t}{x(t)} \right], \quad (5)$$

де $\frac{x(t)}{z(t-1)}$ - коефіцієнт поточних нарахувань за спожиті ЖКП до обсягів заборгованості попереднього періоду, $\frac{y(t)}{x(t)}$ - рівень оплати населенням ЖКП у поточному періоді часу t , δ_t - коефіцієнт відносного рівня корекцій до величини нарахованих засобів по оплаті ЖКП у поточному періоді.

На підставі аналізу такої моделі видно, що для зменшення темпів росту заборгованості величина $\left[1 - \frac{y(t)}{x(t)} + \frac{\delta_t}{x(t)} \right]$ повинна бути негативною. Це можливо завдяки двом показникам - рівню сплати населенням ЖКП і коефіцієнту відносного рівня корекцій.

Якщо поточні обсяги оплати за послуги ЖКП будуть невисокими і буде застосовуватися лише механізм стягнення коштів з боржників, то це приведе до зростання накопичених обсягів заборгованості, що у свою чергу негативно буде впливати на фінансовий стан галузі. Тому безнадійні і сумнівні борги повинні реструктуризуватися, і, можливо, частково списуватися.

Однак, у першу чергу, варто забезпечити своєчасний режим надходжень засобів за спожиті ЖКП, для чого необхідно проводити раціональну цінову політику і не нарощувати тарифи по непрозорому видатковому принципі.

ВИСНОВКИ

Суть основних висновків дисертаційного дослідження полягає в наступному:

1. Житлово-комунальний комплекс є однією з важливих системоутворюючих галузей сучасної економіки, що виконує функції життєзабезпечення і містоутворення за рахунок формування й експлуатації необхідної інфраструктури, надання житлово-комунальних послуг різним групам споживачів. Як і вся економіка країни галузь ЖКГ знаходиться в стадії глибокої системної кризи, що розвивалася протягом декількох останніх десятиліть. Особливо гострим є питання про реформування підприємств ЖКК.

Проведений у дисертаційній роботі аналіз методичних розробок показав, що систему реформування підприємств ЖКК необхідно розглядати на трьох основних рівнях ієрархії: макроекономічному (національному),

мезоекономічному (на регіональному рівні) і мікроекономічному рівні (на рівні підприємств). У першу чергу, необхідно виділити найбільш важливі проблеми функціонування даної системи і за допомогою різних методів прийняття рішень розробити рекомендації, засновані на результатах застосування економіко-математичних моделей і експертних оцінок.

2. Виконаний статистичний і фінансово-економічний аналіз виявив істотні диспропорції в стані підприємств ЖКК. У зв'язку з цим для удосконалювання механізму прийняття рішень по розробці програм реформування підприємств ЖКК були виявлені особливості і перспективи розвитку окремих підсистем галузі, розроблений комплекс основних моделей механізму прийняття рішень для удосконалювання реформування підприємств ЖКК.

Для визначення техніко-економічного стану житлового фонду у дисертаційній роботі були вивчені окремі показники забезпеченості житлового фонду необхідними комунікаціями (водопостачанням і водовідведенням, центральним опаленням і газом) і досліджені тенденції їхньої зміни за період 2000-2008 р. Показано, що незважаючи на деякі позитивні явища, у цілому показники забезпеченості житлового фонду необхідними комунікаціями низькі, у порівнянні з європейськими стандартами.

3. Аналіз фінансово-економічних показників основних підгалузей ЖКК дозволив зробити висновок, що фінансовий стан підприємств ЖКК характеризується як кризовий. Катастрофічна фінансова криза відзначається для підприємств ЖКК Дніпропетровської, Донецької, Луганської, Харківської областей і м. Києва. У цих областях спостерігаються найбільш високі обсяги як дебіторської, так і кредиторської заборгованості. Для більш детального аналізу причин і структури дебіторської і кредиторської заборгованості проведений кластерний аналіз підприємств ЖКК. За допомогою регресійних моделей показано, що спостерігається позитивна залежність між темпами приросту збитків підприємств ЖКК і темпами приросту дебіторської і кредиторської заборгованостей.

4. Діючий витратний механізм при формуванні тарифів не є ефективним, тому що по окремим ЖКП покриває від 70-90% собівартості, по Україні ще менше. У зв'язку з цим повинна бути реформована система формування тарифів на ЖКУ, яка б уключала як інтереси виробників послуг ЖКК, так і інтереси споживачів. З одного боку, тарифи на ЖКП повинні відповідати особливостям, що характеризують стан ЖФ і комунікацій, якість наданих послуг. З іншого боку, тарифи на ЖКП повинні відповідати рівню доходів населення і ринкової вартості житла.

5. Розроблений економічний механізм реформування підприємств ЖКК дозволив здійснити діагностику стану галузей ЖКК з урахуванням ряду

критеріїв, що відбивають середню вартість ЖКП і їхню якість, середню ціну за 1 кв. м. житла і середній заробітній платі, що визначає рівень добробуту. Виявлено, що спостерігається слабка кореляція між вартістю і якістю ЖКУ, вартістю ЖКУ і середньою заробітною платою, вартістю ЖКК і ціною 1 кв. м. житла. Розроблені і представлені моделі регулювання стандартів розвитку підприємств ЖКК і формування тарифів можуть бути покладені в основу удосконалювання тарифної політики і поліпшення фінансового стану галузі України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових виданнях:

особисті

1. Пионтковский П.В. Муниципальное коммунальное хозяйство: проблемы ценообразования /П.В. Пионтковский// Энергосбережение Энергетика Энергоаудит. - №8. – 2007. – С. 36-42
2. Піонтківський П.В. Стратегія фінансового розвитку підприємств комунального господарства /П.В. Піонтківський// Энергетика: економіка технології, екологія. - № 2. – 2008. – С. 31-34.
3. Пионтковский П.В. Оценка качества обслуживания потребителей услуг предприятий ЖКХ в Украине / П.В. Пионтковский // Проблемы науки. - №4. – 2009. – С. 45-49.
4. Піонтківський П.В. Аналіз тенденцій оплати населення житлово-комунальних послуг по регіонам України /П.В. Піонтківський// Энергосбережение Энергетика Энергоаудит, 2009. – №7. – С. 42-51.
5. Пионтковский П.В. Проблемы моделирования ЖКХ как сложной социально-экономической системы /П.В. Пионтковский //Академічний огляд. – 2009. – №2. – С. 78-84.
6. Пионтковский П.В. Теоретико-методологические подходы к оценке состояния ЖКХ в регионах Украины/П.В. Пионтковский// Энергосбережение Энергетика. Энергоаудит. - №10. – 2009. – С. 20-25.
7. Пионтковский П.В. Инновационное развитие предприятий водоснабжения / Ю.Д.Костин, П.В. Пионтковский, // Коммунальное хозяйство городов. Научн.-техн. сб., вып. 83, серия: экономические науки, К.: «Техніка», 2008. – с. 408-414. (Особистий внесок: запропоновано принципи інноваційного розвитку підприємств водопостачання).
8. Пионтковский П.В. Кластерный анализ тарифов на коммунальные услуги в городах Украины /П.В. Пионтковский, Ю.Д.Костин // Энергосбережение Энергетика Энергоаудит. - №4. – 2009. – С. 31-41. (Особистий внесок: проведено кластерний аналіз тарифів на комунальні послуги).

9. Пионтовский П.В. Модели диагностики финансового состояния ЖКХ в регионах Украины /П.В. Пионтовский, Ю.Д.Костин// Бизнес Информ. - №8.- 2009.-С.71-77. (Особистий внесок: розроблено діагностичні матриці та визначено стан ЖКГ в регіонах України).

10. Пионтовский П.В. Региональные особенности формирования тарифов на коммунальные услуги /П.В. Пионтовский, Ю.Д.Костин // Проблемы науки. - № 10. - 2009. – С.40-48. (Особистий внесок: побудовані моделі формування тарифів з урахуванням показників соціально-економічного розвитку регіону).

11. Пионтовский П.В. Перспективы развития жилищно-коммунального хозяйства: вызовы и возможности. /П.В. Пионтовский, Ю.Д.Костин// Бизнес Информ - № 2(3). – 2009. – С. 62-66. (Особистий внесок: розроблено матрицю SWOT-аналізу для визначення сильних та слабких сторін ЖКГ, можливостей розвитку та ймовірних загроз).

Матеріали конференцій *особисті*

12. Піонтківський П.В. Стимулююча роль єдиних принципів формування цін і тарифів на послуги природних монополій /П.В. Піонтківський// Економіка підприємства: Теорія та практика: Сб. мат. II. Міжнар. наук.-практ. конф. 13-14 березня 2008 р. – К.: КНЕУ, 2008. – С.482-484.

13. Пионтовский П.В. Экономический механизм принятия решений при управлении жилищно-коммунальным хозяйством в регионе /П.В. Пионтовский// Тези доповідей міжнар. наук. практ. конф. «Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики». – Харків, ВД «ІНЖЕК», 2009. – С. 139-142.

14. Піонтківський П.В. Методи регулювання цін і тарифів на послуги природних монополій /П.В. Пионтовский// Інформаційно-аналітичний бюлетень: "В полі зору – ціни". – 2007. № 3-4. – С.21-24.

АНОТАЦІЯ

Піонтківський П.В. Економічний механізм реформування підприємств житлово-комунального комплексу. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 - "Економіка і управління підприємствами (за видами економічної діяльності)", Харків 2010.

Дисертація присвячена створенню методичних положень економічного механізму реформування підприємств ЖКК.

Проведений аналіз програм реформування підприємств ЖКК показав їх різноманітність щодо змісту, структури, аналізу даних, ступеня обґрунтованості пропозицій та слабкий ступень узгодженості реформування підприємств ЖКК. В результаті досліджень в роботі представлено принципи та структура механізму прийняття рішень при реформуванні підприємств ЖКК. Проведений техніко-економічний та фінансовий аналіз показників діяльності підприємств ЖКК показав незадовільний матеріально-технічний стан житлового фонду та основних комунікацій, кризовий фінансовий стан підприємств ЖКК внаслідок накопиченої кредиторської та дебіторської заборгованості. Виявлено, що рівень вартості комунальних послуг не узгоджено з показниками якості ЖКП, рівнем ринкової вартості житла, соціально-економічними показниками. У зв'язку з чим спостерігаються суттєві диспропорції, які визначено за допомогою кластерного аналізу та розробленого алгоритму діагностики стану підприємств ЖКК з урахуванням ряду критеріїв: "середня заробітна плата - середня вартість комунальних послуг", "середня ціна 1 кв. м. житла - середня вартість комунальних послуг", "рівень якості послуг - середня вартість комунальних послуг". Побудовані кластери та діагностичні матриці, які визначають групи регіонів, де спостерігаються подібні показники стану підприємств ЖКК, структури дебіторської та кредиторської заборгованості. На підставі побудованих економетричних моделей визначено кількісний вплив кредиторської та дебіторської заборгованості на показники збитковості підприємств ЖКК. Розроблена економетрична модель, що визначає негативний вплив зростання операційних витрат підприємств ЖКК на їх фінансові результати.

Для зменшення збитковості підприємств ЖКК необхідно впроваджувати політику формування тарифів, враховувати вплив важливих соціально-економічних факторів розвитку.

З цією метою у роботі побудовано модель регулювання зміни вартості ЖКП у зв'язку зі змінами основних соціально-економічних показників розвитку, таких як середня заробітна плата, інфляція, економічна активність населення та рівень безробіття.

Для покращення фінансового стану підприємств ЖКК розроблено аналітичну модель регулювання темпів заборгованості по послугах ЖКК.

Ключові слова: житлово-комунальний комплекс, механізм прийняття рішень, оцінка та діагностика якості та стану підприємств, моделі регулювання вартості житлово-комунальних послуг, моделі регулювання темпів заборгованості

АННОТАЦИЯ

Пионтковский П.В. Экономический механизм реформирования предприятий жилищно-коммунального комплекса. – Рукопись.

Диссертация на получение научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 - "Экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности)", Харьков – 2010.

Диссертация посвящена созданию методических положений экономического механизма реформирования предприятий жилищно-коммунального комплекса.

Проведенный анализ программ реформирования предприятий ЖКК показал их разнородность относительно содержания, структуры, анализа данных, степени обоснованности предложений и слабую степень согласованности для формирования единого комплекса реформирования предприятий ЖКК на уровне Украины. В результате исследований в работе представлены принципы и структура механизма принятия решений при реформировании ЖКК. Проведенный технико-экономический и финансовый анализ показателей деятельности предприятий ЖКК показал неудовлетворительное материально-техническое состояние жилого фонда и основных коммуникаций, кризисное финансовое состояние предприятий ЖКК вследствие накопленной кредиторской и дебиторской задолженности. Выявлено, что уровень стоимости коммунальных услуг не согласован с показателями качества жилищно-коммунальных услуг, уровнем рыночной стоимости жилья и социально-экономическими показателями. В связи с чем наблюдаются существенные диспропорции, которые определены с помощью кластерного анализа и разработанного алгоритма диагностики состояния предприятий ЖКК с учетом ряда критериев: "средняя заработная плата - средняя стоимость коммунальных услуг", "средняя цена 1 кв. г. жилья - средняя стоимость коммунальных услуг", "уровень качества услуг - средняя стоимость коммунальных услуг". Построенные кластеры и диагностические матрицы, с помощью которых были определены группы регионов и предприятий, где наблюдаются подобные показатели состояния ЖКК, структуры дебиторской и кредиторской задолженности. На основании построенных эконометрических моделей определено количественное влияние кредиторской и дебиторской задолженности на показатели убыточности предприятий ЖКК. Разработана эконометрическая модель, при помощи которой определяется отрицательное влияние возрастания операционных затрат предприятий ЖКК на их финансовые результаты.

Для уменьшения убыточности предприятий ЖКК необходимо внедрять политику формирования тарифов, учитывать влияние важных социально-экономических факторов развития.

С этой целью в работе построена модель регулирования изменения стоимости жилищно-коммунальных услуг с учетом изменений основных социально-экономических показателей развития, таких как: средняя заработная плата, инфляция, экономическая активность населения и уровень безработицы.

Для улучшения финансового состояния предприятий ЖКК разработана аналитическая модель регулирования темпов задолженности по услугам.

Ключевые слова: жилищно-коммунальный комплекс, механизм принятия решений, оценка и диагностика качества и состояния предприятий, модели регулирования стоимости жилищно-коммунальных услуг, модели регулирования темпов задолженности

ANNOTATION

Piontkivsky P.V. The Economic Mechanism of Enterprises Reformation in Housing and Communal Services. - Manuscript.

Dissertation is submitted for a Candidate degree in Economics, specialty 08.00.04 - " Economy and management of the enterprises (for kinds of economic activity)".

The dissertation is devoted to creation of the concept of the economic mechanism of decision making at control of Housing and Communal Services (HCS).

Analysis of the regional programs of reforming HCS has shown their heterogeneity concerning the contents, structure, data analysis, levels of arguing the proposals and weak degree of a coordination for formation of a uniform complex of reforming HCS at a level of regions of Ukraine. In this work as a result of research the principles and structure of the mechanism of decision making are developed for reforming HCS. The carried out analysis of technical and economical parameters and financial analysis of the HCS enterprises has shown a unsatisfactory status of fixed assets and basic housing communications. By means of financial analysis the crisis financial status of the HCS enterprises was shown also. The cost of housing and communal services is not coordinated with parameters of its quality, market cost of housing, social and economic parameters in the regions. In this connection the visible regional disproportions are observed, cluster analysis was carried out and algorithm with certain types of criteria was developed. The constructed clusters and diagnostic matrixes allows us to form the groups of regions where the similar parameters of HCS status are observed. On the basis of constructed econometric models the quantitative influence of financial parameters to losses of HSC enterprises were shown. For reducing of unprofitability of the HCS enterprises it is necessary to

introduce rational policy of tariff formation and to take into account the influence of the important socio-economic factors of regional development.

For this purpose the model of regulation of HCS cost was constructed in according of impact of socio-economic parameters in the regions, such as: average wages, inflation, economic activity of the population and rate of unemployment.

For improvement of financial status of the HCS the analytical model of regulation of debts rates on housing and communal services was developed.

Keywords: housing and communal services (HCS), mechanism of decisions making, evaluation and diagnostics of HCS quality, regional disproportions, model of regulation of HCS cost, model of regulation of debts rates.

Піонтківський Петро Вікторович

ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ РЕФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ
ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ

Спеціальність 08.00.04 - "Економіка і управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)"

АВТОРЕФЕРАТ
ДИСЕРТАЦІЇ НА ЗДОБУТТЯ НАУКОВОГО СТУПЕНЯ
кандидата економічних наук

Відповідальний за випуск

д.т.н., проф. Торкатюк В.І.

Підп. до друку . .2010	Формат 60x84 1/16	Папір офісний
Друк на ризографі	Умовн.- друк. арк. 0,9.	
Замовл. №	Тираж 100 прим.	

Видавець і виготовлювач:

Харківська національна академія міського господарства,
вул. Революції, 12, Харків, 61002

Електронна адреса: rectorat@ksame.kharkov.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК №731 від 19.12.2001